

महाराष्ट्र राज्यातील इतर मागास प्रवर्ग विमुक्तजाती, भटक्या जमाती, विशेष मागास प्रवर्ग तसेच शासन सेवेतील सरळ सेवा कोटयातील पदभरतीसाठी आरक्षणाची टक्केवारी निश्चित करण्यात आलेल्या खुल्या प्रवर्गातील महिला, आर्थिकदृष्ट्या मागास प्रवर्गातील उमेदवार, SEBC क्षेत्रातील आरक्षण धोरणानुसार आरक्षणाचा लाभ घेणारे मराठा समाजातील उमेदवार इ. यांना सक्षम प्राधिकाऱ्यामार्फत देण्यात आलेल्या नॉन क्रिमिलेअर (Non-Creamylayer Certificate)प्रमाणपत्राची (उत्पन्नाच्या प्रमाणपत्राची)वैधता पडताळणीसाठी सक्षम यंत्रणा निर्माण करणेबाबत...

महाराष्ट्र शासन

इतर मागासवर्ग, सामाजिक व शैक्षणिक मागास प्रवर्ग, विमुक्त जाती,

भटक्या जमाती आणि विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग

शासन निर्णय क्र. सीबीसी-२०२०/प्र.क्र.१८/मावक

मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२

दिनांक : ३१ जानेवारी, २०२०

वाचा :- १) केंद्र शासनाच्या Departmental of Personnel and Training विभागाचे

दि.०८.०९.१९९३ रोजीचे परिपत्रक, क्रमांक ३६०१२ /२२/९३-Estt (SCT)

२) शासन निर्णय, महिला व बाल विकास विभाग, क्र.प्र.क्र.८१/२००१/मसेआ-२०००/

प्र.क्र. ४१५/का-२, दि.२५.०५.२००१

३) दि.३० नोव्हेंबर, २०१८ रोजीचा सन २०१८ चा अधिनियम क्र. ६२

४) दि.०३ जुलै, २०१९ रोजी प्रसिद्ध करण्यात आलेल्या सन २०१९ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्र.७

५) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्र.टीआरएन-२०१३/प्र.क्र.८४/१३/१२-अ,

दि.२० जानेवारी, २०१४

६) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग, क्र.संकीर्ण-१/ २०१२/प्र.क्र.१८/ई-१, दि.३१.०३.२०१२

७) शासन परिपत्रक, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, क्र.सीबीसी-२०१२/प्र.क्र.१८२/

विजाभज-१, दि. २५ मार्च, २०१३

८) शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य व क्रिडा विभाग, क्र.सी.बी.सी.१०९६/प्र.क्र.४८/

मावक-५, दि.०३ जून, १९९६

प्रस्तावना :-

१) इंद्रा सव्हानी विरुद्ध भारत सरकार, याचिका क्र. ९३०/ १९९० या न्यायालयीन प्रकरणात मा. सर्वोच्च न्यायालयाने दि.१६.११.१९९२ रोजी दिलेल्या आदेशाद्वारे इतर मागास प्रवर्गातील आर्थिक, सामाजिक व शैक्षणिकदृष्ट्या प्रगत व उन्नत घटकांना वगळून उर्वरित घटकांना आरक्षणाचे फायदे देण्यास मान्यता दिली आहे. सदर न्यायालयीन प्रकरणात मा.सर्वोच्च न्यायालयाने दिलेल्या निर्देशानुसार इतर मागास प्रवर्गातील सामाजिकदृष्ट्या प्रगत व्यक्ती/ समूह यांना आरक्षणाचे लाभ देण्यातून वगळण्याबाबतचे निकष निश्चित करून त्याबाबत शिफारशी करण्यासाठी केंद्र शासनाने तज्ज समितीची स्थापना केली होती. तज्ज समितीने केलेल्या शिफारशी विचारात घेवून केंद्र शासनाने वाचा क्र.१ येथे नमूद दि.०८ सप्टेंबर, १९९३ रोजीच्या परिपत्रकान्वये इतर मागास प्रवर्गातील उन्नत व प्रत गट/व्यक्तीना केंद्र शासनाच्या सेवेतील आरक्षणातून वगळण्याबाबतची मार्गदर्शक तत्वे विहित करण्यात आली आहेत.

- २) वाचा क्र. ०२ येथे नमूद महिला व बाल विकास विभागाच्या दि. २५.०५.२००९ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये राज्य शासनाच्या विविध प्रशासकीय विभागांच्या नियंत्रणाखालील आस्थापनांवर सरळसेवेद्वारे भरण्यात येणाऱ्या पदांसाठी अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती अ, ब, क, ड, इतर मागास प्रवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग तसेच खुला प्रवर्ग या प्रवर्गासाठी जी पदे उपलब्ध होतील, त्या पदांपैकी ३०% पदे महिलांसाठी आरक्षित करण्यात आली आहेत. तथापि सदर आरक्षण हे विजाभज, इमाव व विमाप्र तसेच खुल्या प्रवर्गातील उच्च उत्पन्न/उन्नत व प्रगत गटात न मोडणाऱ्या महिलांसाठीच अनुज्ञेय ठरविण्यात आले आहे.
- ३) वाचा क्र. ३ येथे नमूद दि.३० नोव्हेंबर, २०१८ रोजीचा सन २०१८ चा अधिनियम क्र. ६२ अन्वये प्रसिद्ध करण्यात आलेल्या अधिनियमाद्वारे शैक्षणिक व सामाजिकदृष्ट्या मागास प्रवर्ग घोषित करण्यात आला असून त्यामध्ये मराठा समाजाचा समावेश करण्यात आला आहे.
- ४) वाचा क्र. ४ येथे नमूद दि.०३ जुलै, २०१९ रोजी प्रसिद्ध करण्यात आलेल्या सन २०१९ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्र.७ अन्वये महाराष्ट्र राज्यातील सामाजिक व शैक्षणिकदृष्ट्या मागास (S. E.B.C) प्रवर्गाकरिता शैक्षणिक आरक्षण १२% तर नोकर भरतीतील आरक्षण १३% एवढे विहित करण्यात आले आहे.
- ५) यापूर्वीही सन २०१२ मध्ये उन्नत व प्रगत गटात मोडत नसल्याबाबतचे Non-Creamylayer Certificate प्रमाणपत्र मिळण्यासाठी सक्षम प्राधिकाऱ्यास खोटी माहिती सादर करून मिळविलेल्या NCL प्रमाणपत्राच्या आधारे वैद्यकीय अभ्यासक्रमास प्रवेश घेतल्या प्रकरणी मा.उच्च न्यायालय, मुंबई खंडपीठ येथे दाखल याचिका क्र. ७४५६/२०१२ च्या अनुंषंगाने पारित केलेल्या आदेशान्वये मा.उच्च न्यायालयाने संबंधित NCL प्रमाणपत्र धारकाचे प्रमाणपत्र रद्द केले आहे. त्याद्वारे संबंधित NCL प्रमाणपत्रधारकाचा वैद्यकीय अभ्यासक्रमासाठी घेतलेला प्रवेशदेखील रद्द करण्यात आला आहे.
- ६) वाचा क्र. ५ येथे नमूद दि.२० जानेवारी, २०१४ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये CPTP सुरु करण्यात आले आहे. तदनुंषंगाने महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाने दि.०५.०४.२०१६ रोजी जाहिर केलेल्या राज्य सेवा परीक्षा-२०१५ च्या निकालाद्वारे गुणवत्ताक्रमानुसार शिफारसपात्र उमेदवारांची यादी सामान्य प्रशासन विभागाकडे दि.११.०४.२०१६ रोजीच्या पत्रान्वये सादर केली. सदर पत्रातील परिच्छेद क्र.६ अन्वये मागास प्रवर्गातील उमेदवार तसेच खुल्या प्रवर्गातील महिलांसाठी आरक्षित असलेल्या राखीव जागांवर शिफारस करण्यात आलेल्या मागासवर्गीय तसेच खुल्या प्रवर्गातील महिला उमेदवार यांचे NCL प्रमाणपत्राची वैधता तपासून नियुक्त्या देण्याच्या सूचना दिल्या आहेत. त्यामुळे सन २०१४ ते सन २०१७ या कालावधीत महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगामार्फत नामनिर्देशित झालेल्या गट-अ आणि गट-ब मधील अधिकाऱ्यांनी एकत्रित परिविक्षाधीन प्रशिक्षण कार्यक्रम यशस्वीपणे पूर्ण करून देखील या अधिकाऱ्यांचा परिविक्षाधीन कालावधी समाप्त करून त्यांची नियमित पदावर नियुक्ती करण्याची कार्यवाही राज्य शासनाच्या विविध प्रशासकीय विभागांच्या स्तरावर प्रलंबित आहे.

७) उक्त परिच्छेद क्र. १ ते ४ मध्ये नमूद वस्तुस्थिती विचारात घेता मागास प्रवर्गासाठी (अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती वगळून) लागू करण्यात आलेले आरक्षण हे केवळ उन्नत व प्रगत गटात अंतर्भूत नसलेल्या व्यक्तिनाच अनुज्ञेय ठरते. या पार्श्वभूमीवर विजाभज, इमाव व विशेष मागास प्रवर्ग, सामाजिक व शैक्षणिक दृष्ट्या मागास प्रवर्ग आणि या प्रवर्गातील मराठा समाज, आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल मागासप्रवर्ग (EWBC) तसेच खुल्या प्रवर्गातील महिला या समाज घटकांना सक्षम प्राधिकारी यांनी दिलेले Non- Creamylayer प्रमाणपत्र (उत्पन्नाचे प्रमाणपत्र) अत्यंत महत्वाचे ठरत आहे.

८) वाचा क्र.०६ येथे नमूद महसूल व वन विभागाच्या दि.३१ मार्च, २०१२ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये नागरिकांना दयावयाच्या एकूण १६ सेवा /दाखले निश्चित करण्यात आल्या असून सदर सेवा / दाखले मिळण्यासाठी आवश्यक असणारी कागदपत्रे, लागणारा कालावधी आणि सेवेचे / दाखल्याचे शुल्क इ. चे प्रमाणिकरण करण्यात आले आहे. सदर १६ दाखल्यांमध्ये उत्पन्न प्रमाणपत्राचा दाखला अंतर्भूत आहे.

९) वाचा क्र. ०७ येथे नमूद सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाच्या दि.२५ मार्च, २०१३ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये विमुक्त, जाती, भटक्या जमाती व इतर मागासवर्ग आणि विशेष मागास प्रवर्गातील उन्नत आणि प्रगत व्यक्ती / गट वगळण्याबाबतचे निकष विहित करण्यात आले आहेत. सदर शासन निर्णयातील परिच्छेद क्र.४ मधील तरतुदीन्वये उन्नत व प्रगत गटात न मोडणाऱ्या व्यक्तिना सक्षम प्राधिकारी तथा उप विभागीय अधिकारी (महसूल) यांनी Non Creamylayer प्रमाणपत्र देण्याचे अमान्य केल्यास किंवा अशा अर्जदारांचा अर्ज फेटाळल्यास, सक्षम प्राधिकारी तथा उप विभागीय अधिकारी (महसूल) यांच्या निर्णयाविरुद्ध ३० दिवसात अपिल दाखल करण्याची तरतूद आहे. तथापि उपविभागीय अधिकारी (महसूल) यांनी मागास प्रवर्गातील तसेच खुल्या प्रवर्गातील एखाद्या व्यक्तीला दिलेल्या Non Creamylayer प्रमाणपत्राची वैधता पडताळणीसंदर्भात कोणतीही सक्षम यंत्रणा आजमितीस राज्यात कुठेही अस्तित्वात नाही. किंबहुना Non Creamylayer प्रमाणपत्राच्या/ उत्पन्नाचे दाखले यांची वैधता पडताळणीबाबत राज्य शासनाच्या कोणत्याही प्रशासकीय विभागामार्फत विशेषत: महसूल व वन विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग इ. सुस्पष्ट मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्यात आलेल्या नाहीत.

१०) महिला व बाल कल्याण विभागाच्या वाचा क्र. २ येथे नमूद दि.२५.०५.२००९ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये खुल्या प्रवर्गातील महिलांच्या Non-Creamylayer प्रमाणपत्राची/उत्पन्नाच्या दाखल्याची वैधता पडताळणीसाठी आयुक्त, महिला व बाल कल्याण यांना सक्षम प्राधिकारी म्हणून घोषित करण्यात आले. त्याद्वारे खुल्या प्रवर्गातील महिलांच्या Non Creamylayer प्रमाणपत्र/ उत्पन्नाचे दाखले यांची वैधता तपासणीसाठी यंत्रणा निर्माण करण्यात आली आहे. परंतु या यंत्रणेची व्याप्ती केवळ खुल्या प्रवर्गातील महिलांपुरतीच आहे. त्यामुळे खुल्या प्रवर्गातील महिला, विजाभज, इमाव व विमाप्र, शैक्षणिक व सामाजिकदृष्ट्या मागासप्रवर्ग आणि या प्रवर्गात समाविष्ट मराठा समाज आणि आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल प्रवर्ग या प्रवर्गातील प्रगत व उन्नत गटात समाविष्ट नसलेल्या व्यक्तींना संबंधित उपविभागीय अधिकारी (महसूल) यांनी दिलेल्या Non-Creamylayer प्रमाणपत्राची (उत्पन्नाच्या

प्रमाणपत्राची) वैधता पडताळणीसाठी सक्षम यंत्रणा कार्यान्वित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. त्यानुसार खालीलप्रमाणे शासन निर्णय निर्गमित करण्यात येत आहे.

शासन निर्णय:-

वाचा क्र.८ येथे नमूद दि.०३ जून, १९९६ रोजीच्या शासन निर्णयातील तरतुदीनुसार मागास प्रवर्गातील व्यक्तींना उन्नत व प्रगत गटात मोडत नसल्याबाबतचे विहित नमुन्यातील NCL प्रमाणपत्र देण्यासाठी सक्षम प्राधिकारी म्हणून संबंधित उप विभागीय अधिकारी (महसूल), उपजिल्हाधिकारी तसेच संबंधित जिल्हाधिकारी यांना घोषित करण्यात आलेले आहे.

२. खुल्या प्रवर्गातील महिला, विजाभज, इमाव व विमाप्रवर्गातील व्यक्ती, शैक्षणिक व सामाजिकदृष्ट्या मागासप्रवर्ग आणि या प्रवर्गात समाविष्ट मराठा समाज आणि आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल प्रवर्ग या प्रवर्गातील प्रगत व उन्नत गटात समाविष्ट नसलेल्या व्यक्तिंना सक्षम प्राधिकारी यांनी निर्गमित केलेल्या NCL प्रमाणपत्राच्या वैधता पडताळणीसाठी राज्यातील प्रादेशिक महसूली विभाग स्तरावर “विभागीय आयुक्त”यांच्या अध्यक्षतेखाली NCL प्रमाणपत्र (उत्पन्नाच्या दाखल्याची) वैधता पडताळणी समिती गठीत करण्यात येत आहे. सदर समितीची रचना खालील प्रमाणे राहील.

महसूली विभागाचे विभागीय आयुक्त	-अध्यक्ष
विभागीय आयुक्त कार्यालयातील उप आयुक्त (महसूल)	- सदस्य
विभागीय आयुक्त कार्यालयातील उपायुक्त,मावक	- सदस्य
विभागीय स्तरावरील प्रादेशिक उप आयुक्त, सामाजिक न्याय	- सदस्य
विभागीय महिला व बाल विकास अधिकारी	- सदस्य
विभागीय आयुक्त कार्यालयातील उपायुक्त सामान्य	- सदस्य सचिव

NCL ची वैधता देण्यासाठी कोणताही विशिष्ट नमुना (Form) काढण्यात आलेला नसून संबंधित विभागीय आयुक्तांनी याबाबत निर्णय घ्यावा. मात्र, जर NCLप्रमाणपत्र रद्द करावयाचे असेल तर कारणासहीत स्पिरिंग ॲर्डर पारीत करणे बंधनकारक राहील.

३) समितीची कार्यकक्षा:-

अ) राज्य लोकसेवा आयोग तसेच केंद्रीय लोकसेवा आयोगामार्फत राज्य शासन तसेच केंद्र शासनाच्या सेवेमध्ये सरळसेवेने नियुक्त होणाऱ्या कर्मचारी /अधिकारी तसेच स्थानिक स्वराज्य संस्था/ अनुदानित संस्था/महामंडळे/बोर्ड इतर स्वायत्त संस्था आणि ज्यांना राज्य / केंद्र शासनाकडून अर्थसहाय्य मिळते अशा सर्व शासकीय, निमशासकीय संस्था यामधील भरती प्रक्रियेद्वारे सेवेत रुजू होणाऱ्या अधिकारी /कर्मचारी यांना सक्षम प्राधिकाऱ्यांनी दिलेल्या NCL प्रमाणपत्राची वैधता तपासून वैधता प्रमाणपत्र देणे.

ब) व्यावसायिक अभ्यासक्रमासाठी राज्य तसेच केंद्र शासनाच्या शिष्यवृत्ती योजनेचा लाभ घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना सक्षम प्राधिकाऱ्यांनी दिलेल्या NCL प्रमाणपत्राची वैधता तपासून वैधता प्रमाणपत्र देणे.

- क) मा.उच्च न्यायालयामार्फत किंवा कोणतेही न्यायालय/न्यायाधिकरण इ. यांनी दिलेल्या निर्देशानुसार NCL प्रमाणपत्राची तपासणी करावयाची प्रकरणे.
- ड) राज्य शासनाद्वारे म्हणजेच विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभागाकडून तपासणीसाठी पाठविण्यात आलेली विवक्षित प्रकरणे.
- इ) NCL प्रमाणपत्राच्या वैधतेबाबत शासन स्तरावर प्राप्त तक्रारी /प्रकरणे / अपील प्रकरणे तसेच विभागीय समितीस योग्य वाटेल अशा सर्व प्रकरणाची दखल घेण्याचे अधिकार राहतील.
- ४) विभागीय आयुक्त यांचे स्तरावरील समितीच्या कामकाजाची सर्वसाधारण कार्यपद्धती खालील प्रमाणे राहील.-
- अ) NCL प्रमाणपत्राच्या वैधता पडताळणीबाबतची सर्व प्रकरणे संबंधित कार्यालय प्रमुख तसेच राज्य शासनाच्या विविध प्रशासकीय विभागांद्वारे संबंधित विभागीय आयुक्त यांच्याकडे पाठवतील. तसेच इमाव, सावशैमाप्र, विजाभज आणि विमाप्र कल्याण विभागाकडे आलेली प्रकरणे संबंधित विभागीय आयुक्त यांचेकडे पाठविण्यात येतील. ही कार्यवाही करीत असताना विभागीय आयुक्त यांना पाठविलेल्या प्रकरणाच्या माहितीची एक प्रत संबंधित जिल्हाधिकारी यांनासुध्दा अग्रेषित करणे बंधनकारक राहील.
- ब) विभागीय आयुक्त यांनी त्यांच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखाली असलेल्या सर्व जिल्हयांशी संबंधित शासनाकडून पाठविण्यात आलेल्या प्रकरणांची नोंदवही अद्यावत ठेवण्यासाठी एक कर्मचाऱ्याची नियुक्ती करून सदर नोंदवही अद्यावत ठेवण्याची जबाबदारी त्या कर्मचाऱ्यावर सोपवावी.
- क) विभागीय आयुक्त स्तरावरील समितीला सहाय्य करण्यासाठी विभागीय आयुक्तांच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखालील जिल्ह्यांच्या जिल्हाधिकारी यांचे अध्यक्षतेखाली उपसमिती गठित करण्यात आली असल्याचे या शासन निर्णयातील परिच्छेद क्र.५ मध्ये स्पष्ट करण्यात आले आहे. जिल्हास्तरीय समितीला त्यांचेकडे प्राप्त झालेल्या प्रकरणांची पडताळणी करून वस्तुस्थिनीहाय अहवाल स्वयंस्पष्ट अभिप्राय सह विभागीय आयुक्त यांचेकडे सादर करतील. जिल्हास्तरीय समितीस प्रकरण प्राप्त झाल्याच्या दिनांकापासून जास्तीत जास्त ३० दिवसांचा कालावधी राहील. ही बाब विचारात घेवून विभागीय आयुक्त स्तरावर अद्यावत ठेवण्यात आलेल्या नोंदवहीत नोंद झालेल्या ज्या प्रकरणांना ३० दिवसांचा कालावधी पूर्ण होत आहे, अशा सर्व प्रकरणांची पडताळणी करण्यासाठी प्रत्येक महिन्याच्या ०५ तारखेस व २५ तारखेस विभागीय स्तरीय समितीची बैठक आयोजित करण्यात यावी. एखाद्या महिन्याच्या ०५ तारखेस तसेच २५ तारखेस सार्वजनिक सुट्टी किंवा स्थानिक सुट्टी असल्यास सदर बैठक तदनंतरच्या पुढीलकामकाजाच्या दिवशी घेण्यात यावी. तथापि, विभागीय आयुक्त सोयीप्रमाणे/आवश्यकतेप्रमाणे बैठका घेऊ शकतील आणि प्रलंबित प्रकरणाचा निपटारा करतील.

५) महसूल विभागस्तरीय समितीला सहाय्य करण्यासाठी प्रत्येक जिल्ह्यात जिल्हा स्तरावर जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली समिती गठीत करण्यात येत आहे. सदर समितीची रचना खालील प्रमाणे राहील.

प्रादेशिक महसूली विभागीय आयुक्त यांच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखालील	- अध्यक्ष
जिल्ह्यांचे जिल्हाधिकारी	
मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद	- सदस्य
अपर जिल्हाधिकारी	- सदस्य
संबंधित जिल्ह्याचे सहायक आयुक्त, समाज कल्याण	- सदस्य
जिल्हा महिला बाल कल्याण अधिकारी	- सदस्य
निवासी उप जिल्हाधिकारी	- सदस्य सचिव

६) **सदर समितीची कार्यकक्षा खालीलप्रमाणे राहील:-**

अ) विभागीय आयुक्त यांच्याकडे NCL प्रमाणपत्राच्या पडताळणीसाठी पाठविण्यात आलेल्या प्रकरणांपैकी संबंधित जिल्ह्यातील सक्षम प्राधिकाऱ्याने निर्गमित केलेल्या NCL प्रमाणपत्राची जिल्हास्तरीय समिती पडताळणी करेल.

ब) जिल्हास्तरीय समिती पडताळणीसाठी प्राप्त झालेल्या NCL प्रमाणपत्रासंदर्भात संबंधित उप विभागीय अधिकारी (महसूल)/सक्षम प्राधिकारी यांनी निर्गमित केलेल्या Non-Creamylayer प्रमाणपत्राची सत्यता पडताळून पाहील. यासाठी संबंधित उपविभागीय अधिकारी (महसूल)/सक्षम प्राधिकारी यांच्या कार्यालयातील नोंदवहीत नमूद अर्ज दिनांक, प्रमाणपत्र निर्गमित केल्याचा दिनांक तसेच प्रमाणपत्र ताब्यात घेणाऱ्या व्यक्तीचे नाव व स्वाक्षरी याची पडताळणी करेल. तसेच ज्या नियमांच्या/निकषांच्या आधारे NCL निर्गमित केले आहे ती सर्व कागदपत्रे/NCL प्रमाणपत्रासाठी विहित निकष योग्य आहेत याची खात्री करेल किंवा अधिकची पडताळणी करणे आवश्यक वाटत असल्यास उपलब्ध स्थानिक यंत्रणेमार्फत गृहचौकशी /स्थानिक चौकशी किंवा इतर सक्षम प्राधिकरण/ यंत्रणेचा अहवाल मागविण्याचे अधिकार जिल्हास्तरीय समितीस राहतील.

क) सखोल पडताळणीअंती विवक्षित Non-Creamylayer प्रमाणपत्राच्या सत्यतेसंदर्भात जिल्हास्तरीय समितीचे अनुकूल किंवा प्रतिकूल मत समितीच्या निष्कर्षासह स्वयंस्पष्ट अभिप्राय नोंदवून सदर प्रकरण विभागीय आयुक्त यांचे अध्यक्षतेखाली नियुक्त समितीकडे अंतिम निर्णयासाठी सादर करेल.

ड) जिल्हास्तरावरील जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखालील समिती उक्त परिच्छेद क्र. अ, ब आणि क येथे नमूद कार्यवाही, समितीकडे प्रकरण दाखल झाल्याच्या दिनांकापासून १ महिन्याच्या कालावधीत पूर्ण करेल.

इ) वरीलप्रमाणे कार्यवाही विहित कालमर्यादित होत आहे, यावर पर्यवेक्षण व सनियंत्रण ठेवण्यासाठी संबंधित जिल्हाधिकाऱ्यांच्या थेट प्रशासकीय नियंत्रणाखाली असलेल्या निवासी उपजिल्हाधिकारी आणि सदस्य सचिवयांचेवर या कामाचे पर्यवेक्षण व सनियंत्रणाची

जबाबदारी सोपविण्यात यावी. निवासी उप जिल्हाधिकारी यांनी त्यांच्या जिल्हयाशी संबंधित प्राप्त होणाऱ्या प्रकरणांची स्वतंत्र नोंदवही ठेवावी. सदर नोंदवही ठेवणे हे व त्या नोंदवहीतील नोंदी अद्यावत ठेवणे हे बंधनकारक असून त्याची सर्वस्वी जबाबदारी संबंधित निवासी उप जिल्हाधिकारी यांची राहील.

फ) जिल्हास्तरावरील जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखालील उपसमितीची बैठक प्रत्येक महिन्याच्या १५ तारखेला तसेच ३० तारखेला अशी महिन्यातून दोनदा घेण्यात यावी. प्रत्येक महिन्याच्या १५ तारखेस तसेच महिन्याच्या शेवटच्या तारखेस सार्वजनिक किंवा स्थानिक सुट्टी असल्यास, अशावेळी १५ तारखेनंतरच्या पुढील कार्यालयीन कामकाजा दिवशी बैठक घ्यावी. तथापि, जिल्हाधिकारी आवश्यकतेप्रमाणे/सोयीप्रमाणे बैठका घेऊन निर्णय घेतील आणि प्रकरणांचा निपटारा करतील.

च) जिल्हास्तरीय उपसमितीच्या प्रत्येक बैठकीत प्रलंबित सर्व प्रकरणे ठेवण्यात यावीत. प्राप्त झालेल्या प्रकरणापैकी कोणतेही प्रकरण ३० दिवसांपेक्षा जास्त कालावधीसाठी प्रलंबित राहणार नाही याची दक्षता घ्यावी. यावर उत्तम पर्याय म्हणून बैठकीची सूचना निर्गमित करण्याच्या दिनांकापर्यंत जेवढी प्रकरणे जिल्हास्तरावर प्राप्त झाली आहेत ती सर्व प्रकरणे त्या बैठकीत विचारार्थ ठेवण्यात यावीत.

छ) जिल्हास्तरीय उप समितीकडे पडताळणीसाठी आलेल्या एखाद्या व्यक्तीच्या NCL प्रमाणपत्राच्या सत्यतेसंदर्भात काही तफावती दिसून येत असल्यास, अशा प्रकरणी NCL प्रमाणपत्रासाठी अर्ज सादर करणारी संबंधित व्यक्ती आणि अशा व्यक्तीस NCL प्रमाणपत्र देणाऱ्या संबंधित सक्षम प्राधिकारी /उपविभागीय अधिकारी (महसूल) यांची सुनावणी घेऊन सुनावणीअंती निर्दर्शनास आलेली वस्तुस्थिती उपसमितीच्या रोजनाम्यात अंतर्भूत करण्यात यावी. आवश्यकता भासल्यास क्षेत्रीय अधिकाऱ्यांमार्फत स्थानिक चौकशी करून त्याबाबतचा अहवाल मागवून त्याद्वारे निर्दर्शनास आलेल्या वस्तुस्थितीच्या आधारे जिल्हास्तरीय उपसमिती आपले निष्कर्ष अंतिम करून स्वयंस्पष्ट अभिप्रायासह प्रकरण विभागीय आयुक्त यांचेकडे अंतिम निर्णयार्थ सादर करील.

ज) जिल्हास्तरीय समितीच्या पडताळणीअंती एखादया अर्जदाराने खोटी वा दिशाभूल करणारी माहिती देवून NCLप्रमाणपत्र प्राप्त केल्याचे समितीच्या निर्दर्शनास आल्यास त्याबाबतचे स्वयंस्पष्ट अभिमत नोंदवून सदर प्रमाणपत्र रद्द करण्याची सुरस्पष्ट शिफारस जिल्हास्तरीय उपसमिती विभागीय आयुक्त यांच्याकडे करेल.

झ) जिल्हास्तरीय समितीकडे प्राप्त प्रकरणांपैकी काही प्रकरणांमध्ये त्रयस्थ व्यक्तीने विवक्षित व्यक्तीला देण्यात आलेल्या NCLप्रमाणपत्राबाबत आक्षेप घेतला असल्यास अशा प्रकरणात आक्षेप घेणाऱ्या व्यक्तीस तसेच अर्जदार व्यक्तीस समितीच्या बैठकीत पाचारण करण्यात यावे. सदर बैठकीत आक्षेप घेणाऱ्या व्यक्तीचे आक्षेप व त्याबाबतची वस्तुस्थिती याची पडताळणी करून पडताळणीअंती त्रयस्थ व्यक्तीने विवक्षित व्यक्तीच्या NCL प्रमाणपत्रासंदर्भात घेतलेले आक्षेप समितीला मान्य आहेत किंवा नाही याबाबतची सुरस्पष्ट

कारणामिमांसा नोंदवून आक्षेप फेटाळण्याचे किंवा स्विकारण्याचे अभिप्राय जिल्हास्तरीय समितीने नोंदवावेत.

न) विवक्षित प्रकरणी त्रयरथ व्यक्तीने आक्षेप घेतलेल्या NCL प्रमाणपत्राबाबत जिल्हास्तरीय समितीसमोर निर्दर्शनास आलेल्या वस्तुस्थितीद्वारे आक्षेप घेणाऱ्या व्यक्तीचे समाधान झाले असेल व आक्षेप घेणाऱ्या व्यक्तीने तिचे / त्याचे आक्षेप विनाहरकत मागे घेतले असतील तर अशा प्रकरणातही त्या पुराव्याचे आधारे किंवा विभागीय आयुक्त यांना आवश्यक वाटल्यास परत गृह चौकशी /इतर चौकशी करून अंतिम निर्णय घेतील.

ज्या प्रकरणात जिल्हास्तरीय उपसमितीसमोर एखाद्या विवक्षित व्यक्तीच्या NCL प्रमाणपत्राबाबत आक्षेप घेतला असेल व त्या आक्षेपाबाबत जिल्हा स्तरीय उपसमितीच्या पडताळणीअंती आक्षेप घेणाऱ्या व्यक्तीचे समाधान झाले नसेल तर अशा प्रकरणी विभागीय आयुक्त स्तरावरील समितीने संबंधित आक्षेप घेणाऱ्या व्यक्तीस बैठकीत सुनावणीसाठी पाचारण करणे आवश्यक राहील सदर बैठकीत आक्षेप घेणाऱ्या व्यक्तीचे आक्षेप जिल्हास्तरीय उपसमितीने आवश्यक व वस्तुस्थितीजन्य पुरावे देवूनही अमान्य केले असतील तर परत योग्य पुरावे सादर करणे हे आक्षेप घेणाऱ्या व्यक्तीवर बंधनकारक राहील. त्या पुराव्याचे आधारे किंवा विभागीय आयुक्त यांना आवश्यक वाटल्यास परत गृह चौकशी /इतर चौकशी करून अंतिम निर्णय घेतील.असे पुरावे आक्षेप घेणारी व्यक्ती सादर करण्यास असमर्थ ठरल्यास विभागीय आयुक्त स्तरीय समितीचा निर्णय अंतिम राहील. तसेच याबाबत विभागीय आयुक्तस्पिकींग ऑर्डर जारी करतील.

७) विभागीय आयुक्त स्तरावरील समितीचा निर्णय अमान्य असल्यास संबंधित/हितसंबंधित व्यक्ती सचिव / प्रधान सचिव / अमुस (विजाभज) यांचेकडे प्रथम अपिल दाखल करू शकेल. सदर अपिल दाखल करण्याची मुदत विभागीय आयुक्त यांच्या अध्यक्षतेखाली विभागीय स्तरावरील समितीने दिलेल्या निर्णयाच्या दिनांकापासून ३० दिवस एवढी राहील.

८) सचिव/प्रधान सचिव/अ.मु.स. (विजाभज) यांचेकडे प्राप्त प्रथम अपिलाच्या प्रकरणवर प्रकरण प्राप्त झाल्याच्या दिनांकापासून ९० दिवसाच्या आत निर्णय देणे सचिव/प्रधान सचिव/अ.मु.स. (विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण),मंत्रालय,मुंबई यांना बंधनकारक राहील.

सचिव/प्रधान सचिव/अ. मु. स. (विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण) यांनी दिलेल्या निर्णयाविरुद्ध अर्जदार/अपिलार्थी व्यक्तीस मा. उच्च न्यायालय येथे दाद मागता येईल.

सदर शासन निर्णय हा सामान्य प्रशासन विभाग यांच्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.inया संकेतस्थळावर उपलब्ध असून त्याचा संगणक सांकेतांक २०२००२०३१७१८१४९२२२ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(भा.र.गावित)
सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- १) मा.राज्यपाल महोदयांचे सचिव, राजभवन, मुंबई
- २) मा.मुख्यमंत्री महोदयांचे अ.मु.स./प्र.स./सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ३) मा.उप मुख्यमंत्री महोदयांचे सचिव / खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ४) मा.मंत्री व राज्यमंत्री (सर्व), मंत्रालय, मुंबई
- ५) मा.विरोधी पक्षनेता, विधानसभा, विधान भवन, मुंबई
- ६) मा.विरोधी पक्षनेता, विधान परिषद, विधान भवन, मुंबई
- ७) अप्पर मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव/ सचिव, मंत्रालयीन प्रशासकीय विभाग (सर्व) यांना प्रत अग्रेषित करून विनंती करण्यात येते की, सदर शासन निर्णयातील तरतुदी त्यांच्या अधिनस्त क्षेत्रीय कार्यालयांच्या निदर्शनास त्वरित आणाव्यात.
- ८) अप्पर मुख्य सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग (सेवा), मंत्रालय, मुंबई.
- ९) अप्पर मुख्य सचिव, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १०) प्रधान सचिव, इमाव साशैमाप्र विजाभज आणि विमाप्र कल्याण विभाग मंत्रालय, मुंबई यांचे स्वीय सहाय
- ११) सर्व विभागीय आयुक्त महसूल
- १२) सर्व जिल्हाधिकारी
- १३) सर्व निवासी उप जिल्हाधिकारी
- १४) सर्व विभागीय आयुक्त कार्यालयातील उपायुक्त (महसूल)
- १५) सर्व विभागीय आयुक्त कार्यालयातील उपायुक्त (मा.व.क.)
- १६) सर्व विभागीय आयुक्त कार्यालयातील उपायुक्त (सामान्य)
- १७) सर्व अप्पर आयुक्त (महसूल)
- १८) सर्व अतिरिक्त जिल्हाधिकारी
- १९) सर्व जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी
- २०) सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी (जिल्हा परिषद)
- २१) आयुक्त समाजकल्याण, पुणे
- २२) संचालक, इमाव साशैमाप्र विजाभज आणि विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे
- २३) सर्व प्रादेशिक उपायुक्त समाजकल्याण
- २४) सर्व सहाय्यक आयुक्त समाजकल्याण
- २५) सर्व सचिव/उप सचिव/अवर सचिव/कक्ष अधिकारी/इमाव साशैमाप्र विजाभज आणि विमाप्र कल्याण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- २६) निवडनस्ती (मावक)